

ipari, mint főként mezőgazdasági szempontból rendkívül nagyjelentőségű cél olcsóbbá és megközelíthetőbbé tenni mezőgazdaságunk számára a műtrágyák között első helyen álló ammoniumsulfátot, de ugyanezt a célt vizierővel is elérhetnénk, még pedig *olcsóbban*. Már pedig, ha a kormány védőszárnyai alatt ilyenféle telepet építenek a kissármási földgázforrásokhoz, ez vagy évtizedekre eltolja a magyarországi viziművek kiépítését, vagy ha mégis kiépülnek azok s az ammoniumsulfátgyártásra felhasználják őket, úgy leszoritják a kissármási gáz értékét. Bármelyik eset álljon is be, egyik ép oly káros, mint a másik. Főként vizierőnk kihasználását nem szabad semmivel sem hátráltatnunk. Sőt még kell csinálni az új vízépítési törvényt, hogy minél előbb meginduljon az építkezés vizeink mentén mert az eljövendő *nagy Magyarországnak* ugyszólván *bázisa*, existenciális kérdése ez.

Műtrágya kell mezőgazdaságunknak? Hát ez tényleg elsőrendű, nagyfontosságú érdekünk. Nos hát gyártsunk ammoniumsulfátot olcsón a magyar mezőgazdaság számára, de ne *exportra* idegen érdekek, idegen tőke szolgálatában. Erre pedig nem szükséges a földgázt elvonni igazi rendeltetésétől. Van nekünk olyan energiatömegünk, amelyet más célra gazdaságosabban nem is értékesíthetünk. Száz-, meg százezernyi hold területen szinte felbecsülhetetlen sok millió köbméter turfával rendelkezik hazánk. Oly nagy tömeg ez, amely szinte egy évszázadig elegendő a magyar mezőgazdaság ammoniumsulfátbeli igényeit kielégíteni olcsón. Sőt a turfának ammoniumsulfát előállítására való felhasználás melléktermékeként több százezer lóerő energiához jutunk *teljesen ingyen*, ami ugyancsak hatalmas ipartelepek energiaszükségletét lenne képes a legolcsóbb energiával ellátni.

A tőzeggel azonban még álmában sem foglalkozik nálunk komolyan senki, azt a pár lelkes tudóst kivéve, akik hazánk természeti kincszeit egymásután tárják fel. A földgáz sem igen részesül más elbánásban s amennyiben hozzányulnak, abban sincs köszönet. Megirta lapunk, hogy miként akarják e hatalmas energiatömeget a német érdekek szolgálatában a chile-salétrom ellen kijátszani. Ez nem volna ugyan olyan nagy baj, mert a magyar mezőgazdaságnak is szolgálatot tennének ezzel. De nem szabad ezt cselekednünk, amikor a magyar mezőgazdaság igényeit olcsóbban kielégíthetjük a turfa feldolgozásával, a földgáz pedig szabadon marad arra a célra, amire a legalkalmasabb, amire felhasználása a legjövődélmezőbb s amivel annak az egész iparszegény ország résznek a felvirágoztatását elérhetjük. S ez nem más, mint a földgáznak szétosztása az erdélyi városokban fűtés, tüzelés, kis ipartelepek explóziós gépeinek hajtása s világítás céljaira. Ezzel hazánk erdélyi részein egy virágzó *középipart* teremthetünk s szociális célokat is elérünk. Mert ha a hatalmas gyártelepek helyett virágzó középipart teremtünk, az egy hatalmas munkaadó helyett számos kevésbé hatalmas fogja a munkásokat alkalmazni, ami épp úgy közrejátszása a már rendkívüli mérveket öltött munkáskivándorlás megszüntetésére, mint ahogy a nagybirtokok parcellázása a mezei munkásság kivándorlását csökkentené. S a kormánynak módjában áll ezt a virágzó középipart megteremteni Erdélyben, mert olyan áron adhatja a hajtó-, tüzelő energiát, amilyen áron akarja, hogy hazai ipartermékeink olcsóságukkal kiszoríthassák a külföldit, főleg osztrákokat. S az államkincstárt sem rövidíti ez meg, mert amennyivel kevesebbet nyer a földgázon, megtérül a fellendült ipartelepek adóterheitől. Csak persze dolgozni kell s nem lehet kényelmesen elintézni egy bankkal. Ha így használjuk fel három nagy természeti energiánkat, akkor elérjük rövid idő alatt a nagy célt, hazánk gazdasági fellendülését.

Mezőgazdaságunk felvirágoztatására a turfát ammoniumsulfáttá kell feldolgozni s az ez által nyert több százezer lóerőnyi ingyenes energiát ipartelepek szükségletére. Vizierőnk energiáját egy kiépítendő hatalmas országos vízi- és vasuti közlekedési hálózat, részben pedig ipartelepek energiaszükségletének kielégítésére. Az erdélyi földgázt pedig Erdély kis- és középiparának megteremtésére és felvirágoztatására, amely iparágak tüzelésre, fűtésre, világításra és explóziós gépek hajtására

használják azt fel. Mert — hogy az amerikai példákat tarthassuk magunk is szem előtt — a földgáznak más energiákra való transformálása nélkül való felhasználása jövődélmez legtöbbet még akkor is, ha olcsóbban mérik.

Ingenieur.

Pomáz felé a Dunán.

(Pest-budai arisztokraták mulatsága 1789-ben.)

Vajmi kevés mindaz, amit a régi Pest-Buda társadalmának életéről egykoru, intim forrásokból tudunk. A XIX. század elején, Budapest első, igaz barátja, *Schams Ferenc*, hagyott ránk nagybecsű két leírást, a testvérvárosok akkori állapotjáról, életéről és történetéről; a XVIII. századból azonban annál ritkább s becsesebb minden feljegyzés, ami városunk társadalmi életére vonatkozik. Jelent meg ugyan, különösen Budáról, néhány latin nyelvű munka e korban, de azokban a historicum megöli a jelent. Egykoru utleírásokból még a legtöbbet tudhatunk meg a XVIII. századbéli Pestről, Budáról.

Intimitás dolgában azonban párját ritkítja a német nyelvű versezet, mely itt fekszik előttem. Kis nyolcadrésű könyvecske. Haloványzöld kötésér meglátszik az idő nyoma. Merített, finom holland papírosra, rézmetszetű vignettái bizonyítják, hogy szerzője kétszáz példányban való nyomtatásakor nem kímélte a költségeket. Olvasom a címlapját: „*Die Wassertahrt nach Pomaz, einigen Damens und Herrn in Oten und Pest, im Sommer des 1789-ten Jahrs, in abwechselnden Versarten, gesungen von Georg Gesellius — Pest, gedruckt auf Kosten des Verfassers 1790.*“ — Szerzője álnevet használt.

Alkalmi poéta volt, ki talán hőseinek és hőnőinek mezzengésével s felmagasztalásával akart érdemekre szert tenni feljebbvalóinál. Abban a magyar főúri társaságban, hová poétai tehetsége révén csöppenhetett be, ő volt az egyetlen német. Szintmagam előtt látom II. József egyik német földről importált beamterét, a bezirkerek első, korai előhőnökét, kivel aztán csakugy megtörténik a csoda, mint Bach-korszakbeli utódaival: magyarrá lesz, a hazai föld átalakító ereje révén szivben, tetteben egyaránt.

De kövessük a költőt, kit most a társas örömei istenei lengenek körül nagy éneke mezzengésére.

1789-ben vagyunk, orgonátbontó, május szép havában. A budai Duna-parton, valahol a Hajó-híd feje mellett fellobogózott, virágdiszes hajócska vár ünnepi utasaira. Fáradt vontató lovak állanak feljebb a parton, az ostoros fiúk ott fekszenek előttük a földön s néznek át Pest épülő külvárosába, a: *Neustadtbá*, a mai Lipótvárosba. Jobbra-balra a sok burger, kiket a jármű ritka diszítése csábított oda. Találgatják kié, közben az Al-Dunánál folyó török háboru legfrissebb híreit ujságozzák egymásnak s nézik a sereg felé uszó gabonahajókat. Már délutánra jár az idő, hogy megérkeznek a hajó utasai. A derék burgerek mély hajlongások közepette adnak helyet nekik, néhányan a csapóhid szőnyegét igazgatják abban a szép reményben, hogy valamelyik nagyúr észreveszi buzgólkodásukat. Ott van a házigazda, a mulatság rendezője, gróf *Teleki József*, a maecenas és költő, a világlátott főúr, hogy maga kalauzolja el vendégeit pomázi kastélyába, melyet akkor szerzett meg a *Wattay* családtól, Pomáz ősi birtokosaitól. Ott van az ország-bíró is, *Brunswick József* gróf, feleségével, a szép *Majthényi Mária*val. Ő a versezet főhősnője, szépségét dicsőíti a költő a legszivesebben.

„Und schau, o Erde! Wasser! schau!
Wer ist die zarte Edelfrau?
Vor Ehrfurcht bebt mir jede Nerve!
Es ist — *Minerve!*“

Und nun ist auch, auf meine Ehr!
Der Nachen da kein Nachen mehr.
Es ist ein art'ger Muschelwagen,
Den *Tritons* tragen.“

És ezt szívesen elhisszük a poétának. Hiszen ott vannak a hajón *Beöthy Imre* septemvir, szép feleségével, *felsőbükk Nagy Teréz*szel s bájos leányával, kinek egy *Bezerédy* csapja a szelet. *Aczél István* és felesége, az *Aczél* bárók ösei és *Ráday* élete párjával. Az aranyifjúságot *Darvas Ferenc*, a *Martinovich*-per későbbi szereplője és egy *Szurmay* képviselik, igaz, hogy már tul vannak az arany ifjúság korán, de az alkalmi poéta mindenkinek kedveskedik. *Brunswick* grófné szépségét például, többek között, ekként örökíti meg:

¹⁾ Censori kézírati példánya a Nemzeti Múzeum kézírattárában. Egy-egy példánya a Nemzeti Múzeum és az Akadémia könyvtárában. A birtokomban levő példányt *Stemmer Ödön*nél szereztem meg, hoi a régi Budapestnek már számos, becses emlékére bukkantam.